

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

роботи вчителя. Надалі наше дослідження буде спрямоване на розробку методики формування професійнозначущих цінностей та ціннісних орієнтацій педагога.

1. Антонова Н. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 [Електронний ресурс] / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 16 с. // <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03apornz.zip>

2. Бойчук Ю.Д., Зіоменко С.К. Формування еколого-валеологічних ціннісних орієнтацій в процесі виховання майбутнього вчителя // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – №19. – С. 7–12.

3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2003. – 567 с.

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: 1997. – 376 с.

5. Денисенко В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2005. – 19 с. //

<http://www.nbuv.gov.ua/ard/2005/05dwupk.zip>

6. Дьяконов І. Зміст поняття “ціннісна орієнтація” // http://www.filosofcom.ua/Jorael/M_43/Djakonov-htm

7. Кривко Т.А., Чуйко Г.В. Ціннісні пріоритети освіти в умовах глобалізаційних змін // http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Psihologia/8_krivkochuyko.doc.htm

8. Кривко Т. А. Гуманистические ценности в современном образовании // Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: орієнтири та напрямки сучасної освіти: Матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. [2–5 жовтня 2005 р.], м. Луганськ. – Частина 3. – Луганськ, 2005. – С. 31–41.

9. Максимчук Н. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 [Електронний ресурс] / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 20 с. // <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2000/00mnprrp.zip>

10. Шапран О. Сучасні аксіологічні підходи до підготовки майбутнього вчителя в умовах ННПК // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2005. – №14. – С. 83–91.

Олена Пахомова, аспірант кафедри педагогіки

Криворізького державного педагогічного університету

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядається проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у контексті становлення особистості професіонала, аналізуються педагогічні умови і методи формування професійної компетентності у процесі загальнопедагогічної підготовки.

Постановка проблеми. У галузі професійно-педагогічної освіти спостерігається кардинальне зростання вимог до педагогічного професіоналізму і особистих якостей вчителя. Якій нові вимоги до професійної підготовки, професійної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови зумовлюються соціальною потребою, модернізацією освіти і зміною світоглядної парадигми.

Пріоритетним за Національною доктриною розвитку України у ХХІ столітті є “підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження науково містких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці” [7].

Розвиток нових суспільних відносин в умовах трансформації суспільства зобов’язує особистість самостійно і вільно орієнтуватися та компетентно діяти у реальному житті і трудовій діяльності. Отже, цілком природно посилився інтерес до питання формування професійної компетентності як важливої складової становлення особистості майбутніх учителів філологічних дисциплін. Проте в теорії та практиці вищої школи виникла суперечність між суспільною потребою у висококваліфікованих учителях і традиційним підходом до здійснення їх професійної підготовки.

Л.В. Кондрашова зазначає, що “аналіз повсякденної практики дозволяє говорити про те, що вища школа не завжди формує у своїх випускників в повній мірі готовність до життя і праці в нових умовах” [3].

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Професійна компетентність – категорія багатоаспектна. Її структура визначається цілями й завданнями сучасної освіти і є цілісною системою.

Пошук шляхів підвищення ефективності та якості професійної підготовки зумовлює появу різних підходів до розв'язання цього завдання, що має забезпечити умови формування конкурентоспроможної особистості, здатної самостійно та компетентно здійснювати професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної компетентності у вітчизняній психолого-педагогічній літературі розглядається у різних аспектах Л.С. Виготським, А.Н. Леонтьєвим, А.М. Матюшкіним, С.Л. Рубінштейном (аналіз психологічних основ професійної діяльності учителя), В.О. Сластьоніним, Є.М. Шияновим (професійна підготовка вчителя), Б.Г. Ананьєвим, А.К. Марковою, І.Я. Лернером, К.К. Платоновим, А.О. Реан, М.М. Скаткіним (дослідження особистості і професійно важливих якостей), А.А. Орловим, С.Т. Каргіним, І.Я. Фастовець (розробка основ формування педагогічної спрямованості особистості вчителя). Проблемою професійної компетентності займалися також Ю.К. Бабанський, І.А. Зязюн, Л.В. Кондрашова, В.А. Кан-Калик, Н.С. Мойсєук (складова професійної майстерності вчителя), О.А. Абдуліна, Н.В. Кузьміна, І.І. Риданова (комунікативні вміння у структурі педагогічної майстерності).

Проблема професійної підготовки педагога розглядається у працях Д. Дедро, Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського. Особливої уваги діяльності вчителя надавали А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський. Питання формування компетентності майбутнього фахівця знайшли місце в роботах П.К. Волинського, Т.Ф. Бугайло, Є. Азімова, Т.М. Балихіної, О.В. Гневек, В.Ф. Русецького, А. Щукіна.

Серед новітніх досліджень з проблеми формування професійної компетентності слід назвати роботи В.А. Адольфа, В.А. Болотова, В.Н. Введенського, К.Б. Віаніс-Трофименко, Є.Ф. Зеєра, І.О. Зимньої, М.І. Лук'янової, О.В. Морозова, В.В. Серікова, Н.Ю. Сенягіної, В.Я. Синенко, Т.М. Сорокіної, А.В. Хуторського, С.С. Шишова, Д.В. Чернілевського, Д.Б. Ельконіна.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури свідчить про наявність великої кількості підходів до розуміння сутності професійної компетентності вчителя, про відсутність єдності у визначенні цього поняття та його змісту, що говорить про складність досліджуваного феномену.

Недостатня дослідженість на теоретичному рівні проблеми компетентності негативно позначається на результаті професійної підготовки, рівні підготовки випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності й породжує суперечності між об'єктивною потребою забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін і неможливістю її здійснення без урахування існуючих підходів до фахової та психолого-педагогічної підготовки.

Аналіз літературних джерел показав, що система підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах України має різні організаційні форми, типи і види, зберігаючи історичні традиції та враховуючи нові перспективні тенденції.

Детальний розгляд наукових праць з питань формування професійної компетентності майбутніх учителів та їх підготовки у вищих навчальних закладах зумовив **мету статті** – подальше дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у контексті становлення особистості професіонала і аналіз педагогічних умов та методів формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Питання компетентності безпосередньо пов'язуються з професіоналізмом. Формування професійної компетентності розпочинається у вищих навчальних закладах. Та чи можна розглядати професійну компетентність сформованою, достатньою і такою що має високий рівень у випускника педагогічного ВНЗ, – майбутнього вчителя?

Ми погоджуємося з думкою В.Н. Введенського, що “характеристики що визначають професійну компетентність педагога, який має досвід діяльності та випускника педагогічного ВНЗ досить різні. Якщо розглядати формування компетентності майбутнього педагога у рамках системи вищої освіти, то можна говорити про знання, вміння і навички, тобто про готовність спеціаліста. Від нього можна вимагати тільки застосування у педагогічній діяльності одержаних знань, а для досвідченого педагога цього явно замало” [1].

В.Я. Синенко також зауважує, що “слід розрізняти професійну підготовку спеціаліста і його професіоналізм. Перше поняття відбиває процес оволодіння необхідними знаннями і навичками, а друге – результат цього процесу, якісну характеристику” [10].

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Отже, говорячи про професійну компетентність майбутнього вчителя, ми маємо говорити тільки про початковий рівень професійної компетентності, що формується у вищому навчальному закладі. Враховуючи цей підхід та погляди В.О. Сластьоніна, розглядаємо професійну компетентність майбутнього вчителя як “єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності” [11].

На нашу думку, професійна компетентність майбутнього вчителя це явище його поступової професіоналізації, динамічна, процесуальна сторона його професійної підготовки, характеристика професійного зростання, професійних змін як діяльнісних, мотиваційних, етичних, так і особистісних. У цей же час поняття професійної компетентності, з нашої точки зору, скоріше визначає професійну діяльність досвідченого, зрілого вчителя.

Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін має проходити в цілісній системі навчання, яка повинна бути спрямована на формування різних компетенцій: лінгвістичної, мовленнєвої, культурознавчої, педагогічної, психологічної, методичної, комунікативної. Майбутні вчителі мають набути вмінь аналізувати й готувати навчальний матеріал, що сприяє формуванню мовної компетенції (перевірка знань і вмінь з фонетики, граматики, синтаксису тощо), лінгвістичної компетенції (опанування знань про лінгвістику як науку, загальних відомостей про мову); комунікативної компетенції, пов'язаною з мовленнєвою діяльністю та культурою мови; культурознавчої компетенції, що включає відомості про мову як національно-культурний феномен.

В основі психологічної компетенції – знання загальної вікової психології, психічних процесів, вміння визначити рівень і мотиви розвитку особистості й позитивно впливати на вдосконалення майбутнього спеціаліста. Педагогічна компетенція майбутнього вчителя філологічних дисциплін базується на знанні теорії та практики навчання, теорії виховання, дидактичних закономірностей навчального процесу. Основу методичної компетенції складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мови, концептуальних основ, структур й змісту засобів навчання, умінь застосовувати мову в педагогічній діяльності. Виконувати основні професійно-методичні функції.

Особливої значущості у професійній діяльності педагога набувають такі компетенції, які дозволяють йому проектувати та прогнозувати

результати педагогічного процесу, вибирати найефективніші серед багатьох засобів і шляхів його організації, спілкуватися та проникати в індивідуальну суть іншої людини, сприяти соціалізації, формуванню загальної культури особистості, а також науково-дослідницька компетенція.

Професійна компетентність майбутніх учителів філологічних дисциплін має формуватися в певних педагогічних умовах, а саме в умовах, які забезпечують продуктивний саморозвиток особистості. Атмосфера, в якій формується майбутній спеціаліст, набуває величезного значення тому, що тільки в сприятливих умовах через відкритий діалог найбільш повно формуються професійно значущі якості особистості, розвинена позитивна мотивація, удосконалена професійна самосвідомість і творча індивідуальність майбутнього вчителя.

Ми розглядаємо психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, з позицій гуманістичної педагогіки. На нашу думку, ці умови повинні будуватися на основі принципів визнання безумовної цінності особистості кожного студента, емпатії, відсутності зовнішнього оцінювання, принципів рівності, діалогічності, принципів особистісного, а не ролівого спілкування, принципів схвалення.

Тобто навчально-виховний процес повинен бути особистісно орієнтованим, і передбачати особистісно орієнтовані педагогічні методи розвитку та саморозвитку, тому що кінцевою метою є формування творчої індивідуальності вчителя-професіонала. Визнати індивідуальність кожної дитини, її особистість може лише учитель, який усвідомлює себе особистістю і має свою позитивну Я-концепцію.

Особистісно-орієнтовні методи передбачають встановлення в процесі професійної підготовки суб'єктно-суб'єктних відносин, демократичність комунікативних позицій учасників, їх активність та можливість не тільки впливати, але й зазнавати рівнозначного впливу. До таких методів ми відносимо: рольові ігри і ситуації, дискусії, вирішення педагогічних задач, тренінги, творчі завдання різного характеру тощо. Такі інтерактивні методи суттєво впливають на розвиток і формування індивідуальності майбутніх учителів, дозволяють активно включатися у педагогічну діяльність, допомагають розкривати потенційні творчі і професійні здібності.

Реалізація особистісно орієнтованих методів у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін має будуватися за такими принципами:

- діалогізації взаємодії, тобто рівноправного, повноцінного міжособового спілкування;
- суб'єкт-суб'єктного підходу у взаєминах учасників педагогічного процесу;
- самодіагностики, розвиток рефлексивних здібностей щодо руху від розуміння процесів, які відбуваються у групі, до розуміння своєї ролі у ситуації;
- зворотного зв'язку;
- доброзичливої атмосфери;
- ситуативності;
- діяльності;
- психологічної події, який базується на впливі емоцій на мислення.

Професійна компетентність є важливою складовою становлення особистості майбутніх учителів філологічних дисциплін, вона формується у процесі загальнопедагогічної підготовки у вищих навчальних закладах і є лише початковим рівнем професійної компетентності вчителя. Вона є водночас метою і результатом педагогічного впливу системи освіти на особистість.

2. Кондрашова Л.В. Проблемы высшей школы в аспекте Болонского процесса.// Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник

12. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в обновляющейся школе. Сб. науч. Трудов. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135 – 157.

&

d ð ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø ð i ø